

Екологічні наслідки транспортної події можуть оцінюватися як на основі відповідних нормативів, так і на основі витрат, пов'язаних з їхнім усуненням, або як комбінація зазначених підходів.

Як правило, проекти, що спрямовані на забезпечення та підвищення безпеки руху поїздів, є комплексними, тобто такими, що забезпечують отримання результатів і у інших сферах. Тому, при оцінці ефективності цих заходів необхідно враховувати супутні ефекти. Такими є, наприклад, економічний ефект, пов'язаний з відновленням технічних засобів, впровадження нових технічних засобів, економічний і соціальний ефект від підвищення кваліфікації персоналу тощо. Саме урахування усього спектру результатів інвестицій дозволить коректно визначати показники їх ефективності.

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Економічна оцінка заходів, спрямованих на забезпечення безпеки руху поїздів, може проводитись на базі принципів, критеріїв та показників економічної ефективності інвестицій.
2. Ефективність заходів, що розглядаються, характеризують показники загальної суспільної економічної ефективності на життєвий цикл, до яких належать чистий дисконтований дохід, внутрішня норма доходу, індекс доходності та динамічний термін окупності. Основними з них є чистий дисконтований дохід та внутрішня норма доходу. Ранжування заходів доцільно проводити за максимізацією чистого дисконтованого доходу.
3. Результати заходів, що розглядаються, включають прямий та супутній ефекти. Прямий ефект полягає у очікуваному зменшенні негативних наслідків від можливих транспортних подій, яке спричиняє реалізація відповідного заходу. При цьому слід враховувати, щонайменш, економічні, соціальні та екологічні наслідки. Відповідно, необхідно враховувати прямі та супутні витрати на впровадження заходів, що розглядаються.

Література

1. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України. — <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Аналіз стану безпеки руху на залізницях України у 2008 році / Розробники: О. Мусієнко, В. Гусь, В. Крот. — К.: 2009 р. — 120 с.
3. Методы экономической оценки инвестиционных проектов на транспорте. Учеб.-метод. пособие / Сост. Ю. Ф. Кулаев. — К.: Транспорт України, 2001. — 182 с.
4. Виленский П.Л., Лившиц В.Н., Орлова Е.Р., Смоляк С.А. Оценка эффективности инвестиционных проектов. М.: Дело, 1998. — 248 с.
5. Волков Б.А. Экономическая эффективность инвестиций на железнодорожном транспорте в условиях рынка. — М.: Транспорт, 1996 — 191 с.
6. Типовая методика определения эффективности капитальных вложений. 3-е издание. / Эффективность капитальных вложений: Сборник утвержденных методик. М.: Экономика, 1983. — 128 с.

УДК 330.836

МІСЦЕ СЕРЕДЬОГО КЛАСУ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Кандидат економічних наук Хмелєвська Л.П.,
Коляда О.В.

У статті розкрито роль і місце середнього класу в сучасній економіці на основі формування системи економічних інтересів, пов'язаних з розвитком підприємницької діяльності.

In the article a role and place of middle class is exposed in a modern economy on the basis of forming of the system of economic interests, related with development of business activity.

Постановка проблеми. Дослідження феномену середнього класу, його формування та розвиток є чи не найбільшою проблемою, що викликає інтерес як у економістів, так і соціологів. Незважаючи на критику класової теорії з різних дисциплінарних та ідейних позицій, феномен «середній клас» має економічні корені. Його чисельність, структура, які характеризують його як гетерогенне утворення є продуктом інституціональних особливостей певної моделі змішаної економічної системи, яка панує в тій чи іншій державі.

Все більше зміщується на нього акцент і при розробці оптимальної моделі соціальної політики, і в діяльності державних структур, а орієнтир на ріст чисельності середнього класу до 60-70% населення країни був проголошений як один із основних орієнтирів соціально-економічного розвитку на найближчі роки першими особами різних країн. [1, с. 29].

Аналіз останніх досліджень. Що стосується України, то інтенсивний економічний підйом на початку XXI ст. обумовив помітне підвищення добробуту українських громадян, зробив як ніколи актуальним питання про створення середнього класу в нашій країні.

Без чіткого розуміння особливості «середнього класу» як соціального суб'єкту, коли і чому він виникає, які його найбільш характерні риси по відношенню до інших класів суспільства, неможливо ні розробити критерії приналежності до середнього класу, ні оцінити його чисельність та перспективи зростання, ні зрозуміти якісні особливості середнього класу українського суспільства в порівнянні з аналогами в інших країнах.

Від рівня розвитку конкретної країни залежить чисельність, структура, місце середнього класу в суспільстві і економіці, як і багато інших соціально-економічних характеристик. Вірогідно, що сучасний американський або французький, а тим більше німецький середній клас еволюціонував з 20-х років, коли його становлення призвело до проблеми вибору між фашизмом, комунізмом і демократією. Збільшення доходів, зміни у рівні освіти, засобах комунікації, структурі зайнятості, досвід політичної поведінки визначають відмінності між середніми прошарками, як між державами так і в середині однієї країни. Середнім класам окремих країн характерні загальні ознаки, хоча вони і не ідентичні, оскільки навіть в групі передових країн значно різняться не тільки історія і політична культура, а і структура економіки і рівень її розвитку [2, с. 47].

Розглядаючи історичний розвиток країн, які на даний час є світовими лідерами, слід зауважити, що провідну роль в їхньому розвитку відігравав саме середній клас. В США масовий середній клас в його наближеному до сучасності розуміння не тільки виник раніше, ніж в інших країнах, але і достатньо давно став предметом дослідження. Так, на початку XIX ст. США була переважно аграрною країною. В промисловості, як і в сільському господарстві переважали ручна праця, чисельність найманих працівників залишалась не значною, а більша частина промислових виробів завозилась з європейських країн. Але саме в цей період були створені передумови для стрімкого підйому у всіх сферах життя американського суспільства. Це стало можливо за рахунок зміни заможних класових утворень більш зрілими класовими спільнотами: робітниками, самодіяльними підприємцями, професіоналами.

Перехід людства до нового технологічного способу виробництва, коли знання, наука та інформація стають основними джерелами економічного зростання і відкривають можливості небаченого зростання ефективності економіки все більше перетворюють працю в науково-творчу діяльність. Вже в другій половині 40-х на початку 50-х років почав спостерігатись різкий ріст зайнятості у сфері виробництва послуг і інформації. Це відбувалось за рахунок того, що всі без виключення галузі збільшували кількість «білих комірців» — кваліфікованих робітників, безпосередньо не пов'язаних з фізичною працею, так і в результаті розширення сфери послуг, чисельність робітників які в ці роки перевищила 50% загальної чисельності зайнятих в народному господарстві. Саме це стало причиною того, що постіндустріальне суспільство ототожнювалось спочатку з суспільством послуг, а в подальшому — з суспільством знань. [3, с. 54]

Необхідно зазначити, що за останні 100 років частка фізичної праці знизилась з 90 до 10%, на початку XXI століття, за підрахунками фахівців вона знизиться удвічі і становить 5%. Однозначно зростає роль інтелектуального потенціалу суспільства. [4, с. 139-140].

В постіндустріальних умовах людина стала творцем і носієм знань. В постіндустріальному суспільстві абсолютно панівною стає сфера послуг, тобто освіта, наука, культура, охорона здоров'я та інші галузі, що забезпечують потреби людини, її всебічний розвиток. При цьому основними виробничими ресурсами стають інформація і знання тобто — інформаційно-інтелектуальні технології, телекомунікації і як наслідок комп'ютеризація економіки і суспільства, створення всесвітньої мережі Інтернет, утвердження інтелектуальної праці, інтелектуальної власності. У постіндустріальному суспільстві знання не віддалені від людини, вони є її надбанням, яке вона використовує. Усе це докорінно змінило умови економічного розвитку. [5, с. 38,42]

Нове становище людини, середнього класу — як носія інтелекту, новий характер економіки знаходять вияв у принципово нових категоріях: інтелектуальна праця, інтелектуальна власність, інтелектуальний капітал тощо.

Інтелектуальний капітал все більше охоплює господарство, стає універсальним критерієм оцінювання економічної діяльності, тому що він здатен відобразити динаміку створення цінностей та найбільш повно охоплює сучасну складну структуру компанії, її матеріальні та нематеріальні активи. Він поєднав інтелектуальну працю та інтелектуальну власність, накопичений досвід, наукові й професійно-технічні знання працівників. Накопичення інтелектуального капіталу супроводжується вдосконаленням умов і механізмів його ефективного використання та посилення впливу на економічний і соціальний розвиток. [6, с. 43] Нова інформаційна економіка дозволила починати ризиковані проекти фактично без початкового капіталу. Більша частина засобів виробництва, яка використовується інтелектуальними робітниками, є сьогодні їх особистою власністю.

Темпи приросту частки в валовому національному продукті США галузей безпосередньо пов'язаних з виробництвом і використанням знань на початку 60-х років становили по різних оцінках в межах 29% до 34,5%, сьогодні не менше 70%. Відповідні зміни відбулися в структурі зайнятості: якщо в кінці 60-х років інформаційні галузі поглинали приблизно 50% робочої сили то в 2010 р. по деяким оцінкам на їх долю в США припадало 80% загальної чисельності в народному господарстві.

Інформація і знання, які розуміються не як субстанція, яка втілена у виробничий процес або у засоби виробництва, а як безпосередня виробнича сила, являється важливим фактором сучасного господарства. Галузі, які виробляють знання стають тепер первинним сектором, який постачає господарство найбільш суттєвим і важливим ресурсом. Сьогодні настав той момент, коли основними ресурсами суспільства стають не праця і капітал, а знання і інформація. [3, с. 57-59]

В 80-ті роки інформаційний сектор вперше забезпечив більшу частину створених в економіці розвинутих країн робочих місць. За останні 40 років доля зайнятих в аграрному секторі США зменшилась у вісім разів і складає сьогодні по різних підрахункам від 2,5 до 3%. Подібні процеси розвиваються в більшості європейських країн. В Німеччині з 1960 по 2010 роки доля зайнятих в сільському господарстві зменшилась з 14,0 до 3,4% у Франції з 23,2 до 5,8%. В добувних галузях, доля яких у валовому національному продукті країн ЄС не перевищує 3%, зайнятість скоротилась на 12% тільки за останні 5 років.

Одночасно відбулися не менш радикальні зміни у складі зайнятих в промисловості. У 70-ті роки в країнах Заходу вперше було відмічено абсолютне скорочення зайнятості в матеріальному виробництві (в Германії — з 1972 року, у Франції — з 1975 року, в США — з кінця 70-х). Якщо у 1900 році співвідношення американців, які виробляли матеріальні блага і послуги, оцінювалось як 63:37, то дев'яносто років потому — уже як 22:78, причому зміни значно прискорились з початку 50-х років, коли почалося скорочення чисельності зайнятості у всіх галузях, які в тій чи іншій мірі можуть бути віднесені до сфери послуг проходилося 50% валового національного продукту США. До кінця 90-х цей показник виріс до 73%. В країнах ЄС третинний сектор виробництва виробляє сьогодні 63% валового національного продукту і забезпечує роботою 62% загальної кількості зайнятих, в Японії відповідні показники складають 59 і 56 відсотків.

Тенденції, які сформувалися протягом останніх десятиліть, є сьогодні невідворотними. Відомо, що в 70-ті роки в США сервісний сектор забезпечував 89% приросту зайнятості, у 80-ті цей показник досягнув 104, а у 90-ті — 119%. При цьому експерти прогнозують, що в найближчі десять років 25 з 26 утворювальних нетто-робочих місць в США припадуть на сферу послуг. [3, с. 58-60]

Слід відмітити, що само по собі скорочення зайнятості в промисловості не означає зниження ролі і значення матеріальної складової сучасного господарського життя: об'єм благ які виробляються і споживаються суспільством не знижується, а зростає. Сучасне виробництво з надлишком забезпечує потреби суспільства як в традиційних так і принципово нових товарах, споживчий ринок розвинутих країн перенасичений різними продуктами, а промисловість забезпечена необхідними мінеральною і сільськогосподарською сировиною. Матеріальна база сучасного виробництва залишається і буде залишатися фундаментом, на якому відбувається розвиток нових економічних і соціальних процесів. [3, с. 61]

У сучасних розвинених країнах середній клас виступає однією з найхарактерніших ознак рівня соціальної спрямованості ринкової економіки.

Економічна діяльність середнього класу забезпечує задоволення як власних потреб, так і опосередковано — суспільних. Високий платоспроможний попит населення на відповідному внутрішньому ринку породжує пропозицію, тобто спричиняє економічне зростання, збільшення зайнятості тощо. Орієнтація на успіх вимагає постійного самовдосконалення та новацій, які реалізуються через пошук нових можливостей, задовольняючи цим самим нові суспільні потреби, зумовлюючи динамічне суспільне зростання.

Деякі з функцій середнього класу, які традиційно виконують середні класи західних суспільств, вітчизняний середній клас може в повній мірі не виконувати. Як показує історичний досвід, при формуванні біполярної класової структури, демократичний розвиток країни є неможливим і в кризових ситуаціях

веде до встановлення диктаторських режимів, і саме тому середній клас в цілому розглядається як гарант політичної свободи [6, с. 22]. Проте не слід ідеалізувати цю функцію, про що нагадує роль середнього класу Німеччини 1930-х рр. у приході до влади А.Гітлера.

Підґрунтям виконання середнім класом функції політичного стабілізатора та носія соціал-демократичних принципів, є те, що по-перше, його проміжне, середнє положення всередині матеріально-майнової шкали свідчить про певні успіхи і досягнення людей, що належать до нього. Середній клас є причиною і умовою стабільності високо розвинутих країн, основним спадкоємцем суспільних відносин та носієм всієї системи цінностей.

Формування масового класу людей, які власною працею забезпечують задоволення своїх матеріальних і нематеріальних потреб, буде неминуче наближати класову структуру українського соціуму до того, яка раніше склалася на Заході й у цілому продемонструвала свою корисність і ефективність. Так, обстеження, проведене Центром Разумкова влітку 2008 року (напередодні впливу світової кризи на українську економіку) виявило, що серед 50,7% українців, які віднесли себе до представників середнього класу, 17,6% жителів України на сьогодні можна вважати представниками середнього класу за додатковими психологічними та майновими ознаками. Якщо ж вважати середній клас не лише економічною категорією, а й основним рушієм демократичних перетворень в країні, що передбачає його залучення до громадської діяльності, тоді до середнього класу в Україні можна зарахувати лише 2,6% громадян. [7, с. 7]

Висновки. Отже, з точки зору рушійної сили розвитку суспільства середній клас, перш за все, виступає як професійний і інтелектуальний капітал, як генератор НТП, а відповідно, економічного і суспільного прогресу. Постіндустріальне суспільство, ґрунтоване на інформації та знаннях вимагає від працівників задіяних в господарських процесах не тільки першокласної освіти, але й творчих здібностей, підприємливості, готовності до пошуку нових способів виробництва. Якість отриманої професійної підготовки, підприємливість людини стали не тільки задатком його високого соціального статусу, але і умовою високого добробуту в новому господарському середовищі.

Література

1. Тихонова Н.Е., Горюнова С.В. Теоретико-методологические проблемы анализа среднего класса// SPERO. — 2008. — № 8. с. 29-42
2. Григорьев Л., Малева Т. Средний класс в России на рубеже этапов трансформации// Вопросы экономики. — №1, с. 47.
3. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество — природа, противоречия, перспективы: Учеб. Пособие для студентов вузов. — М.: Логос, 2000. — 304с.
4. Мельник Л.Ю., Корецький М.Х., Огаренко В.М. Економіка, власність і підприємництво. — Дніпропетровськ: Видавництво «Січ», 2001. — 612с.
5. Проблемы экономики переходного общества / Отв. ред.: В.М.Геец, Д.С.Львов. — Запорожье: ГУ «ЗИМГУ», 2004. — 386 с.
6. Титарчук М.О. Роль соціально-економічних факторів у формуванні «середнього» класу в Україні. — К.: Знання України, 2003. — 35 с.
7. Міщенко М. Середній клас: самовизначення в соціальній структурі суспільства // Національна безпека і оборона. — 2008. — № 7. — С.5-13.

УДК 338

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Кандидат економічних наук Козак Л.С.,
Тринєєва Е.Г.

В умовах ринкової економіки, можливість зростання є переважно тільки у конкурентоспроможних підприємств. У статті досліджено фактори конкурентоспроможності підприємства та розглянуто наукові підходи до визначення класифікації факторів конкурентоспроможності.

The article investigates factors of enterprise competitiveness and considers scientific approaches to notate. Also it offers new approach to classification of competitiveness factors.